

W świetle gazowych latarni
Przemiany społeczno-gospodarcze
I życie codzienne w Europie XIX wieku

Zjawiska gazowe były znane od starożytności

- Na różnych kontynentach występowały (występują nadal!) miejsca, wypływu gazu ziemnego na powierzchnię ziemi, najczęściej w postaci płonących złóż – czasem przez setki lat!
- Te „wieczne płomienie” sprawiały wrażenie czegoś ponadnaturalnego. Nic dziwnego, że stawały się obiektem kultu – na przykład zakładano tam świątynie ognia perskiej religii zoroastrian (zaratusztrian).

Metan w kopalni

Gazy kojarzyły się też przez wieki z zagrożeniem – zwłaszcza dla górników. Kopalnie węgla nie były przyjaznym miejscem. Groźnym zjawiskiem było w kopalniach wydobywanie się metanu – stąd nowożytny pomysł zabierania kanarków do kopalni. Ptaki te były podatne na zatrucia nawet małymi ilościami metanu. Jednak dzięki śmierci nieszczęsnych stworzeń zaalarmowani ludzie mieli czas na ucieczkę. Kanarek służący w kopalni został nawet upamiętniony pomnikiem w Stanach Zjednoczonych.

Gazownie miejskie

- W XVIII wieku zakłady produkujące z węgla energetyczny koks uzyskiwały nieco gazu koksowniczego – był on produktem ubocznym.
- Gazownie miejskie odwrotnie – głównie pozyskiwały gaz – do oświetlenia hal fabrycznych i miast.

Domy handlowe – poprzednik galerii handlowych

- Trudno uwierzyć, ale już ponad 150 lat temu bogaci mieszkańcy mogli robić zakupy w miejscach, które przypominały nasze galerie handlowe.
- Czy jednak byłoby to możliwe bez sztucznego oświetlenia?
- Także w ten sposób gaz zmieniał życie codzienne (w tym wypadku zwyczaje konsumenckie).

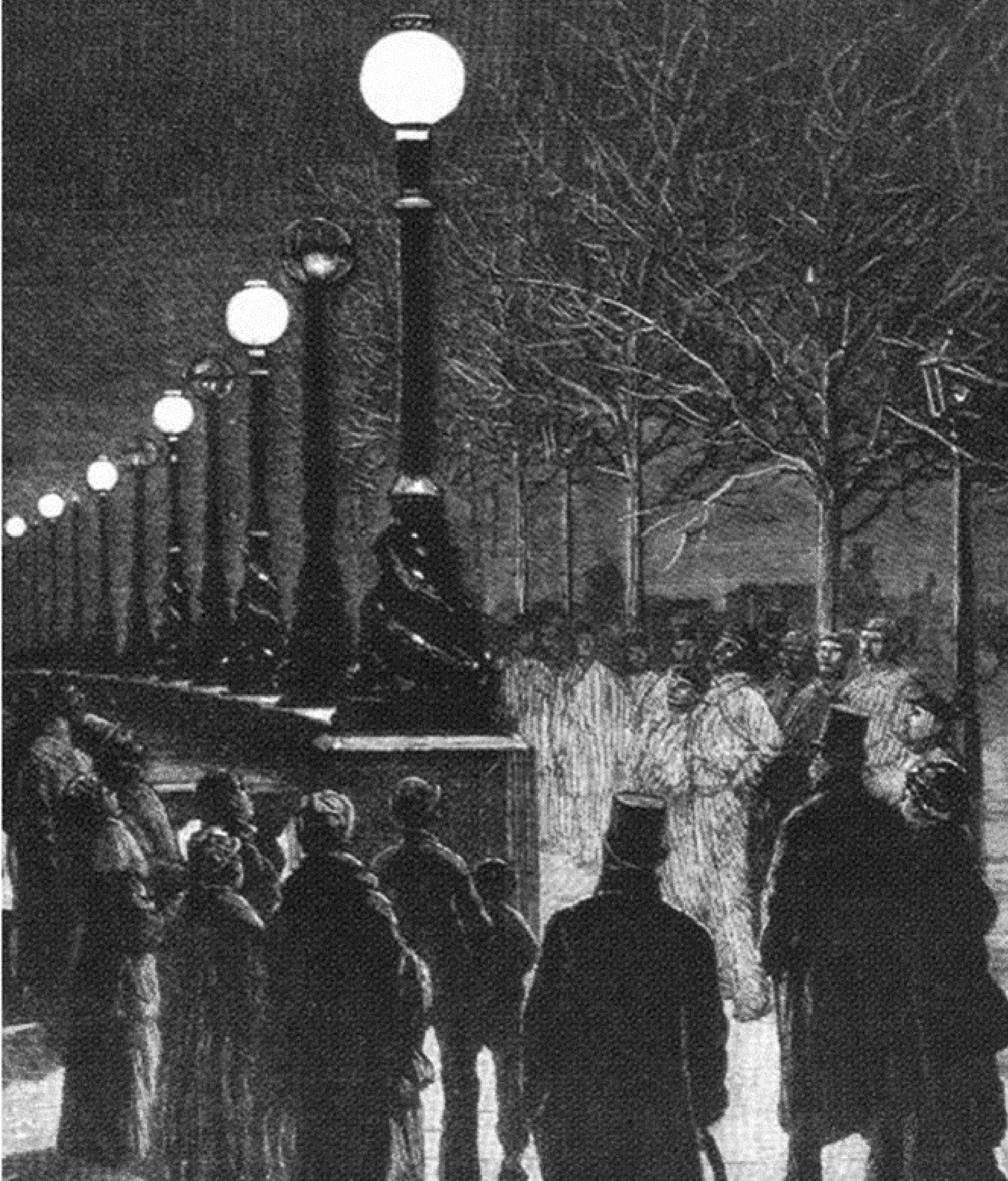
Oświetlenie gazowe na XIX-wiecznych obrazach

- Estetyczną wartość gazowego oświetlenia miast docenili malarze, zwłaszcza impresjoniści.
- Tu widzicie obraz wiktoriańskiego malarza Johna Atkinsona Grimshawa z 1881 r. *Leeds, Borow Lane w świetle latarni gazowych*

Oświetlenie gazowe na XIX-wiecznych obrazach

- Ten widok nocnego Paryża został uwieczniony przez impresjonistę Camille'a Pissarro.
- Rozmyte światło gazowe płynące z domów kontrastuje z mocnym białym blaskiem już elektrycznych latarni ulicznych.
- Na następnym slajdzie widać podobne zestawienie.

Gazowe latarnie ustępują miejsca elektrycznym

- Ta grafika powstała w Nowym Jorku w celach reklamowych. Producent żarówek elektrycznych pokazał w prosty sposób, o ile jest jaśniejsze światło nowego typu. Niestety te wyraźnie ciemniejsze światła (co drugie) to latarnie gazowe. Postęp był tu nieunikniony i z czasem miasta przechodziły na oświetlenie elektryczne.
- Dzisiaj latarnie gazowe ze względu na piękne światło przetrwały w wielu miastach w celach estetycznych, np. na ulicach chętnie odwiedzanych przez turystów.

GAZ W ŻYCIU CODZIENNYM - OGRZEWANIE

Kaloryfer gazowy

- To urządzenie łączy w sobie cechy praktycznego kaloryfera i eleganckiego kominka.
- Kaloryfery w naszych domach czerpią ciepło z sieci ciepłowniczej bądź elektrycznej, a kaloryfer gazowy spalał gaz, by je wytwarzać. Z łatwością nagrzewał małe pomieszczenie. Do tego jest bogato zdobiony, mógł więc zapewniać przytulną atmosferę np. w eleganckim salonie.

GAZ W ŻYCIU CODZIENNYM – PODGRZEWANIE WODY

Piec łazienkowy kąpielowy Vaillant

- Piece takie jak ten, są jednymi z najbardziej popularnych domowych urządzeń gazowych.
- Skonstruowany przez Johanna Vaillanta w 1905 roku, wiszący piec łazienkowy, nie tylko wpłynął na rozwój całej gałęzi podobnych produktów, ale też dał początek jednej z najbardziej rozpoznawalnych marek w branży.

GAZ W ŻYCIU CODZIENNYM – INNE ZASTOSOWANIA

Żelazko gazowe

Używano także: chłodziarek gazowych, magli gazowych, kawiarek gazowych, lokówek gazowych (!) i wielu innych urządzeń aż do połowy XX wieku.

Ciekawostki

- Jeśli gaz wydobywa się na błotach lub pod wodą górskich strumieni, tworzy charakterystyczne bąbelki, a woda jest naturalnie gazowana. W Polsce takie miejsca nazywano Bełkotkami – od odgłosu, które wydawały. Najślynniejsze ujęcie wody mineralnej o tej nazwie znajduje się w Iwoniczu-Zdroju.
- W XIX wieku na latarniach w Stanach Zjednoczonych wieszano publiczne ogłoszenia, w tym tradycyjnie adresy najbliższych bibliotek – władzom miast zależało na oświacie obywateli.
- Z drugiej strony określenie „najciemniej jest pod latarnią” odnosi się do latarni gazowych, które musiały mieć podstawę pod palnik – pod nim rzeczywiście było ciemniej – odwrotnie niż w latarniach elektrycznych, których żarówka jest skierowana do dołu.

Latarnia w literaturze

- Pewien angielski profesor w połowie XX wieku wyobraził sobie widok fauna idącego zimą pod latarnią gazową. Profesorem tym był oczywiście Clive Staples Lewis, a obrazek zimowej polany z latarnią stał się jedną z inspiracji napisania Opowieści z Narni – pierwszej części Lew, czarownica i stara szafa.
- Gazowe światło pojawia się w niezliczonych utworach epoki wiktoriańskiej (lub dziejących się wtedy). Znacie na pewno takie tytuły jak Doktor Jekyll i pan Hyde Roberta Louisa Stevensona czy Zagadki Sherlocka Holmesa (a także wiele innych opowiadań o tym detektywie) Arthura Conana Doyle'a.

Zadanie podsumowujące

Zastanówcie się w parach, kto zyskał, a kto stracił na wprowadzeniu gazu do XIX-wiecznych miast? Wpiszcie te zawody do tabeli, którą można przepisać do zeszytu. Dlaczego według Was zyskały lub straciły?

duża strata	umiarkowana strata	trudno powiedzieć	umiarkowany zysk	duży zysk

A oto zawody i zajęcia:

bandyta = rabuś

policjant

robotnik

właściciel kawiarni

zapalacz lamp = latarnik

aptekarz/farmaceuta

karczmarz

praczka/właścicielka pralni

stróż nocny

wytwórca świec

złodziej